

VILNIUS UNIVERSITY
INSTITUTE OF LITHUANIAN LITERATURE AND FOLKLORE

RAMUTĖ DRAGENYTĖ

LITHUANIAN LITERARY HISTORY:
A THEORETICAL STUDY OF WRITINGS

Summary of Doctoral Dissertation

Humanities, Philology (04 H)

Lithuanian literature (H 5903)

Vilnius, 2015

The dissertation was prepared at the Institute of Lithuanian Literature and Folklore in 2007–2014.

Scientific Supervisor – Prof. Dr. (HP) Aušra Jurgutienė (the Institute of Lithuanian Literature and Folklore, Humanities, Philology – 04 H, Lithuanian literature – H 5903)

Doctoral thesis will be defended at the following Council of Philology Sciences of Vilnius University and the Institute of Lithuanian Literature and Folklore:

Chairman – Prof. Dr. Reda Pabarčienė (Lithuanian University of Educational Sciences, Humanities, Philology – 04 H, Lithuanian literature – H 5903)

Members:

Dr. Ramunė Bleizgienė (The Institute of Lithuanian Literature and Folklore, Humanities, Philology – 04 H, Lithuanian literature – H 5903)

Prof. Dr. Dalia Kuiziniienė (Vytautas Magnus University, Humanities, Philology – 04 H, Lithuanian literature – H 5903)

Doc. Dr. Aurimas Švedas (Vilnius University, Humanities, History – 05 H)

Dr. Manfredas Žvirgždas (The Institute of Lithuanian Literature and Folklore, Humanities, Philology – 04 H, Lithuanian literature – H 5903)

Opponents:

Prof. Habil. Dr. Algis Kalėda (The Institute of Lithuanian Literature and Folklore, Humanities, Philology – 04 H, Lithuanian literature – H 5903)

Doc. Dr. Marijus Šidlauskas (Klaipėda University, Humanities, Philology – 04 H, Lithuanian literature – H 5903)

The doctoral thesis defense session will be held in the board of Philological sciences at the Hall of the Institute of Lithuanian Literature and Folklore at 1 PM on 18 September, 2015. Address: Antakalnio Str. 6, LT–10308, Vilnius, Lithuania.

The summary of the doctoral dissertation was sent out on 18 August 2015.

The dissertation is available for review at the libraries of Vilnius University and the Institute of Lithuanian Literature and Folklore.

VILNIAUS UNIVERSITETAS
LIETUVIŲ LITERATŪROS IR TAUTOSAKOS INSTITUTAS

RAMUTĖ DRAGENYTĖ

LIETUVIŲ LITERATŪROS ISTORIJA:
TEORINIS RAŠYMŲ TYRIMAS

Daktaro disertacijos santrauka

Humanitariniai mokslai, filologija (04 H)

Lietuvių literatūra (H 5903)

Vilnius, 2015

Disertacija rengta 2007–2014 metais Lietuvių literatūros ir tautosakos institute.

Mokslinė vadovė – prof. dr. Aušra Jurgutienė (Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, humanitariniai mokslai, filologija – 04 H, lietuvių literatūra – H 5903)

Disertacija ginama Vilniaus universiteto ir Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto jungtinėje Filologijos mokslo krypties taryboje:

Pirmininkė – prof. dr. Reda Pabarčienė (Lietuvos edukologijos universitetas, humanitariniai mokslai, filologija – 04 H, lietuvių literatūra – H 5903)

Nariai:

Dr. Ramunė Bleizgienė (Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, humanitariniai mokslai, filologija – 04 H, lietuvių literatūra – H 5903)

Prof. dr. Dalia Kuizininė (Vytauto Didžiojo universitetas, humanitariniai mokslai, filologija – 04 H, lietuvių literatūra – H 5903)

Doc. dr. Aurimas Švedas (Vilniaus universitetas, humanitariniai mokslai, istorija – 04 H)

Dr. Manfredas Žvirgždas (Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, humanitariniai mokslai, filologija – 04 H, lietuvių literatūra – H 5903)

Oponentai:

Prof. habil. dr. Algis Kalėda (Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, humanitariniai mokslai, filologija – 04 H, lietuvių literatūra – H 5903)

Doc. dr. Marijus Šidlauskas (Klaipėdos universitetas, humanitariniai mokslai, filologija – 04 H, lietuvių literatūra – H 5903)

Disertacija bus ginama viešajame Filologijos mokslo krypties tarybos posėdyje 2015 m. rugsėjo mėn. 18 d. 13 val. Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto konferencijų salėje.
Adresas: Antakalnio g. 6, LT–10308, Vilnius, Lietuva. Telefonas: 2621943.

Disertacijos santrauka išsiuntinėta 2015 m. rugpjūčio 18 dieną.

Disertaciją galima peržiūrėti Vilniaus universiteto, Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto bibliotekose.

The topic of the study. The dissertation is a theoretical exploration of Lithuanian national literary history, what postmodern theorists would call great/grand narrative, meta-narrative, super-genre or meta-genre¹. The concepts of meta-narrative and narrative represent a postmodern approach to national literary history and its relationship with the present.

The establishment of a literary history meta-narrative is connected with national Consciousness, (self) reflection and the founding ideas of nationalism. In many European countries, the need to record literary heritage was stimulated by the awakening of historical memory, a need for a humanist historical inheritance, and the formation of a literary canon. A national literary history is one of the most fundamental works in the humanities, one which nurtures national consciousness and establishes, protects, complements and rewrites the literary canon. Literary history was one of the earliest directions of literary research: it concentrated the first efforts of this science and led to the development of literary study as a distinct field. Theories of historical understanding are applied to the foundations of literary history, adding elements of philosophy and historiography.

The object of the study. The research covers various written and rewritten forms of Lithuanian literary history which established the grand narrative (meta-narrative) and reflects the development of the Lithuanian cultural consciousness and aesthetic maturity. There is explored the empirical material – the origins of meta-narratives in the 19th century (historiographical episodes) and fragmented narratives of Lithuanian literary history in the first half of the 20th century. The chronological boundaries of the dissertation are determined not by historical, but rather by literary events. This is why the material explored varies from the initial sources that are relevant to the topic of dissertation to the formation of the meta-narratives and its provocations. The most characteristic stories are important for the typological narrative analysis carried out in this research, forming the meta-narratives (Jonas Šliūpas, Maironis, Sofija Kymantaitė-Čiurlionienė, Mykolas Biržiška, Vincas Mykolaitis-Putinas, Juozas Tumas-Vaižgantas).

¹ It is a term introduced by Jean-François Lyotard in his 1979 work *The Postmodern Condition: A Report on Knowledge*.

Thus, the other writings, such as compilations, without striking typological features of literary history, are mentioned only in the background or only as literary periodization and canonization consolidating works. For the purposes of highlighting the methodological specificities of the literary history, it is necessary to consider discussions and polemics on historiographical topics, theoretical articles dedicated to literary science.

The thesis covers a similar period as Leonas Gineitis' study, published in 1982: *Lithuanian literary historiography*. Gineitis closely linked the spread of historiographical schools with the social and political situation. Gineitis distinguished major schools, such as bibliographic, philological, cultural-historical school with attempts to expand its boundaries. The entire course of Lithuanian literary historiography was portrayed by Gineitis as the ideological evolutionary process, which was the fundamental factor for the ideological and political struggle. The most important aim to him was emphasizing the forward-looking and "positive" concept of history, depicting facts in the chronological diagram in such a manner that sinking in the "sea of interpretation" is avoided.

This dissertation critically assesses the positivist Marxist methodology employed by Gineitis. The author of the dissertation attempts to view Lithuanian literary historiography from a different angle, focusing on theoretical-methodological (re)writing research: issues related to the formation of the grand narrative which is intertwined with national, historical and cultural forms of consciousness. In this case, the author of the thesis emphasizes not the facts of literary history (Gineitis' historiography is important due to its vast factographical material) but rather the interpretation of these facts, methodological, semantic and stylistic peculiarities of the narrative.

The aim of the thesis. The aim of the paper is to deepen the theoretical foundations of the national literary history interpretation. The dissertation seeks to reconstruct the ideological, objective and stylistic structure of Lithuanian literary meta-narratives: explore the development of the great narrative and define its contents.

The main goals of the dissertation are:

1) to overview the prerequisites and circumstances behind the rise of the literary history, to discuss theoretical polemics that took place in Europe during the 19th and 20th

centuries, to distinguish the most significant models and present the concept of national literary meta-narrative;

2) to establish models of the national literary histories written in Lithuania, to either deny or confirm Gineitis' constructed methodological schools hierarchy and its possible influence on the writings of the history of Lithuanian literature;

3) on the methodological basis of postmodern historiography, to investigate the formation of the meta-narrative in the Lithuanian literary historiography.

4) to adapt plot-based or tropological models to the Lithuanian literary narratives and, based on them, reveal the development of historical consciousness and the process of cultural modernization.

Methods of the research. Theoretical studies of how the European literary historiography changed in the second half of the 20th century, when positivistic deterministic, Marxist sociological and formalistic methodologies were criticized. After the crisis period and the "linguistic turn", the historical methodology was reborn in the forms of New Historicism, Cultural Materialism and Reception theory, all of which can be summarized as the postmodern historiography. The 19th century flourishing traditional literary history, which expressed national self-determination and political power, is now known as the grand narrative that lost relevance in the postmodern culture.

The theorists of Post-historicism deconstruct the teleological and ideological structure of the grand narrative, and critically assess concepts used by previous historians. The stimulus for the postmodernist historiography was the decline of the positivist literary history and the works of the theorists of Deconstruction (Roland Barthes, Jacques Derrida, Michel Foucault), who directed their attention to language, text and politics. The historical text was perceived as some sort of language model of its author, a discourse which recorded the past. Since the historical time and the meaning of words constantly change, the unambiguous perception of a fact is impossible. Such reasoning destroyed in the 19th century established a clear dichotomy of the objective and subjective perceptions. The possibility of the universal literary history was also questioned because the selection and perception of historical facts are determined by the human consciousness of a writer and the prospect to familiarize with history through the relative present.

The ambition of the 19th century to write an objective history was criticized the most. Positivist philosophy still believed that the human mind reflects nature, therefore, the knowledge of absolute truth is possible. In the second half of the 20th century theories of mimesis were left behind, by arguing that human consciousness, imagination, and language are involved in the writing of history, and that the past exists only in the present dimension, giving orientation merely to future expectations.

The traditional literary history, characterized by synthesis, classification, evolution, is considered to be nostalgia for teleological narrativization. In the historiographical discourse, Leopold von Ranke already raised the question of scientific objectivity and a desire to tell history “as it was in reality” (*wie es eigentlich gewesen*) defining a sharp division between scientific and literary discourse, between professional historians and amateurs – similarly as the historians of classical Greek antiquity distinguished between myth and truth. But in any case, history is a written story, and the meaningful and cohesive story inevitably requires imagination. Hence, the main problems of the postmodern historiography are the objectivity and narrativity of historical thinking. The solutions for these problems are offered by the New Historicism and the philosophy of narrative history.

On the basis of the common practice of the New Historicism, the author of this dissertation investigates the significance of episodic stories (*anecdotes*, fragments of the historiography) for the formation of the grand narrative. Random selection, unexpected events, and discrepancies are important when choosing these fragments because they provoke an effect and awaken historical consciousness.

Another important methodological aspect is narrativistic historiography based on a narrativistic philosophy of history: Hayden White’s and Jörn Rüsen’s historiographical typological models. White’s book *Metahistory: The Historical Imagination in nineteenth-Century Europe* (1973) analyzes historiographical texts of the 19th century and formulates the concept that the understanding of history depends on the use of the narrative and poetic forms. Influenced by a creative imagination, a writer, by employing images stored in the deepest parts of consciousness, builds a historical narrative, which, like a novel, has a storyline and tropes. The plot does not depend on historical facts, but rather on thinking in certain archetypal structures that are characteristic of a heroic novel, tragedy, comedy, and satire.

White supplemented the analysis of historical narratives by the linguistic aspect – applied four tropes: metaphor, metonymy, irony and synecdoche. White’s theory on the structure of historical thinking seems to be applicable not only to the 19th century but also to the historiography of the 20th century. The author of the dissertation shares White’s provision that every historical work must inevitably have a poetic nature and historical forms of consciousness can be based on tropological models which, as universals, could be applied for cultural texts in general.

The relevant methodological support for this work is constituted by the conception of German historian Rüsen. He studied the tensions of the modernist and postmodernist historiographies, presented his own matrices for the understanding of history, a theory and typology of the meta-narrative, and the conception which is called Neo-Hermeneutics. The turn of postmodern theories to short narratives and forgotten stories is perceived by the author as one of the features of Neo-Hermeneutics.

One of the Rüsen’s Neo-Hermeneutics principles is the modification of traditional interpretations, in other words, the position of postmodern historiography to explore texts of the past not genetically, but hermeneutically: to investigate how people have experienced the past and have interpreted their world. This research method, when pre-planned meanings are not being trusted, Rüsen identified as the whimsicality of historical experience (*Eigensinn*), which gives dignity to the past – makes it appear as it was. Rüsen distinguishes the power of narrative as the most important power of historical consciousness: it is the ability of human consciousness to perform the procedures that provide the past with a meaning, which, thanks to the memory of the past, guides the practical lifetime. The historical narrative consists of content, form and function. The content has the ability to provide historical experience; the form has the ability to interpret the history; the function enables historical orientation. When history is perceived as a narrative, it is important to note what is being told, what remains concealed, and what is removed from the story. Rüsen provides some questions that might help to uncover the structure of the narrative: on what basis and how the events of the past can be combined with each other, how much analysis and interpretation can be found in the text, what kind of values and norms are exposed, what forms of relationships did the past historians have with the alien cultures: did they recognize the otherness and what place did an alien culture occupy in the national cultural context. The

proportion of facts and fiction in the historical narrative is also important as well as the historiographical genre as such and its possible fragmentation.

The category of narrativeness inevitably brings historical thinking closer to fiction. Such opinion is shared by the supporters of the New Historicism. The literary history is created by the power of political, ideological, or simply romantic imagination. This allows reading meta-narratives like novels or heroic epic poems because history is considered to be an ideological fiction, whose meanings appear in various forms of language.

The thesis maintained a respectful relationship with the past and looked into literary history as a process of formation. On the other hand, the poetics and rhetoric of historical thinking often makes history capricious.

The relevance of research. The metatheory of historiography suggests that literary history is closely tied to the literary theory. In the 19th century, the literary history often was identified with the literary science. At the beginning of the 20th century, the literary theory and research began to flourish, and three branches of literary science (history, criticism, and theory) became clearly seen. The literary history lost its dominant role in this triad. On the other hand, the “recession” of literary history was explicated only at the level of discussion, because its nature depends on common tendencies of research trends and directions in science. Thus, literary history is inevitably changing, but it yet retains its traditional purpose – to capture the literary facts and form the canon. The “present moment” (cultural historical-political situation) requires rewriting the history of literature, supplementing it or re-interpreting it every dozen of years. Theoretical rethinking of literary histories could help in adapting the stories more adequately for practical guidance purposes.

Do we still need the national literary history, and how should it look like, is a common question in the modern scientific conferences and discussions. For the Postmodernist historiography a national literature as an old form no longer exists, but universal literature is too intangible, too persistent for the traditional discourse. Therefore, questions of literary history of recent decades are often circumvented. The attention is turned to already written stories, the possibility of rethinking and rewriting

them according to new theories is being considered, while also supplementing previously marginalized texts, in other words, adjusting the literary canon.

What to do with the historical past, into what disciplinary matrix frame should it be squeezed – a problem relevant to multi-disciplinary researchers. At the end of the 20th century after Lithuania regained its independence, it was important for scientists to discover new theoretical approaches, to rethink the relationship between history and the past in general. It was necessary to fill up the so-called white spots, to continue writings of the interwar period, rewrite ideologized books, but above all to engage in academic self-reflection. During the Soviet occupation written academic literary history (*Lithuanian literary history*, 4 vol., 1957–1968, *Lithuanian literary history*, 2 vol., 1979–1982) was incomplete, biased and methodologically outdated. The literary scholars raised questions mainly about the positivist tradition of writing literary history, claiming that this model is outdated and no longer relevant. This model stated an interface with the environment, but did not disclose the topical value. Gineitis in his study had shown that the entire course of Lithuanian literary historiography is strongly influenced by the Positivism. It has evolved in the context of cultural historiography and climaxed in the Marxist historiography.

Gineitis' writing was undoubtedly ideological, but there is a need to test how well-grounded is the significance of the cultural historiography school to the historiography of the interwar period in general and what is meant by the concept of “positivist historiography”, which has recently acquired a pejorative connotation.

Apart from episodic theoretical reflections and discussions, the entire Lithuanian literary historiography was not reassessed (not written since 1940, so it is the prospect of the further work). The Soviet-era literary history is still accumulated and reconsidered, and the “objective”, ideologically-free, the whole-covering national meta-narrative, like national epic poem, was never written (bearing in mind that in the Western culture the grand narrative was the most important goal for literary science in the 19th century). In Lithuania, literary history was constructed from fragments or other forms of manifestation of historical memory. European experience shows that meta-narratives are usually created along with the academic literature. In Lithuania, paradoxically, it was written only during the Soviet occupation. Perhaps the Lithuanian literary history narrative was written much earlier? Can we consider the rudiments of it in the 19th

century, when it began to be written and to reflect on national literature? What were the theoretical reflections related to historiography in the Imperial Vilnius University environment where general courses of bibliography, poetics, literary history matured and the first national identity issues related to historical consciousness took shape? In the Lithuanian university (1922, Kaunas) academics wrote literary histories of other countries (Russian, French, German, Greek, Jewish) as well as the general history of literature, and, of course, the history of Lithuanian literature manifested itself in some different forms.

The novelty of research and its significance. Rethinking or rewriting literary history and historiography is not only fashionable but also happens to be a useful thing: in Lithuania, literary history writing is a relevant and problematic issue. The thesis, from the perspectives of Postmodernism, reviewed the grand narrative formation – causes, purpose, objectives, the audience, because along with the changes in all of these factors in the 21st century the nature of meta-narratives is also altering. The continuation of historiographical studies to the latest literary stories will be helpful to highlight the most important aspects of the problem, the methodological guidance, the importance of the grand narrative, and the raising of practical problems related to the future of literary historical writing strategies, historical consciousness formation for educational and scientific purposes.

In this thesis, the Lithuanian literary history is shown as one of the factors contributing to the formation of national consciousness and to the continuity of cultural memory and traditions. This interpretive study promotes the idea that literary history writing can be linked with literary genres, which reveal the stages of historical consciousness formation and cultural modernization processes while seeking to show how the national ideological thinking and literary history writing myths could be formed. In order to reconstruct (or rather form) the Lithuanian historical meta-narrative, here, of course, another model of the meta-history narration is presented. In the writing process lies the question of whether it is possible, in general, to write literary history.

Theses to be defended

1. From the end of the 18th century until the mid of the 20th century the European historiography school made an impact on the emerging Lithuanian literary history writings. The academic and educational writing of literary history is inseparable from the methodological polemics. Positivism had a significant impact on the Lithuanian historical self-awareness. But we suppose, in contrary to Gineitis' statements, that besides the cultural-historical school, at the same time no less significant (or even more significant), aesthetic and interpretative history of ideas was developing.
2. In the 19th century, the short episodes of Lithuanian literary history (bibliographical lists, biographies of writers and creative descriptions) gave rise to the formation of national meta-narratives, monographs, comparative and artistic assessment of works.
3. Folklore occupied an important place in literary history. It was regarded as a primal source of literature, as mythology – primal source of history.
4. The first Lithuanian literary history consists of amateur heroic stories, which had a clear national, civil, moral, aesthetic orientation.
5. The academic attempts of literary history have been an exemplary narrative, as there were several versions of the recording. This shows that the principles of literary history writing are closer to historical novel writing.
6. The essence of national literary histories is the recording (writing) of meta-narratives (grand narrative) which reveal the development of national consciousness and cultural modernization.
7. The fundamental Lithuanian literary meta-narratives have been created before the years of Soviet occupation; however, it did not have a form of an academic multi-volume issue.
8. The existence of the Lithuanian meta-narrative is justified and proven by its artistic and social historiographical provocations.
9. Research of tropes theory highlights the ethnic, historical and cultural forms of consciousness, archetypal plots, main concepts of literary history, gives a sense of historical memory recording in popular and academic narratives.

10. The interpreter's consciousness, imagination and language actively participate in literary history writings, as in the creation of literary texts. Therefore, in each story-narrative the academic-realistic writing merges with the fictional.

Overview of the dissertation chapters. In the first part of the dissertation under the title "Theoretical Models of the History of Literature" the historical – theoretical models (prevailed in Europe; the first half of the 19th–20th century) of writing literary histories, and the romantic, historical (The Positivism), anti-historical, as well as historiographic schools of annals, Human science (Geisteswissenschaften), Marxism, and Formalism, on which the majority of works of writers of literary histories were based, are discussed. The tendencies of writing literary history since the second half of the 20th century, when the scientific prestige of literary history was questioned, by at the time prosperous, literary theory and criticism (cf. Keith Windschuttle, *The Killing of History: How Literary critics and Social Theorist are Murdering our Past*, 1996), are overviewed. Literary history was viewed as performing the historical task (Werner Krauss, *Literaturgeschichte als geschichtlicher Auftrag*, 1950), provoking the literary studies (Hans Robert Jauss, *Literaturgeschichte als Provokation der Literaturwissenschaft*, 1967), not having anything in common with literature (Paul de Mans, *Literary History and Literary Modernity*, 1970), being considered as ultimately failed (René Wellek, *The Fall of Literary History*, 1973), and being the object of endeavor to resurrect it (David Perkins, *Is Literary History Possible?*, 1992). The methodologies and forms of writing literary history were changed, the phenomena of its disappearance, need, possibilities, and rewriting were discussed.

The history of literature, along with the development of literary science in the 19th century, outlived its heyday. Natural Sciences and the philosophy of Positivism have given an impetus to the general science of history as well as a part of it – the formation of the science of literary history. The attempts of meta-history were begun to be written in the second half of the 19th century by extracting the bibliographic knowledge and the self- concept of historical progress, inspired by the ideology of the Romanticism and the scientific approach of Positivism.

Meta-narratives contain distinctive forms of typology, varying from classical historian creator Gustav Droysen, the provocateur Friedrich Nietzsche, to the classics of

the narrativism historiography – White and Rüsen. The main historical types of thinking, determining the forms of historiography, are monumental, antiquarian, critical, and genetic. The great narrative was also strongly influenced by the Natural Sciences (especially the science of biology), which submitted some biological metaphors that were applied to the periodicity of the literary processes as well as organicity. The biological metaphor was cultural and cyclical to the reading: the literary periods of the birth, growth, decline, and end were portrayed. Another important aspect of the biological – organic relationship between a part and the whole: though formed differently, each part reveals the essence (one of the basic principles of hermeneutics). Such functions of the romantic (also called organic) model was distinctive during the first periods of the National Rebirth. In the theoretical reflection of historiography (the beginning of the 20th century) the tropological types of historical thinking were also mentioned, because as observed by White (White's theory), the historical narrative is determined by epic and dramatic narration, close to other genres of metanarrative. White, who took over from Northrop Frye, four archetypical structures (tragedy, comedy, heroic novel, satire), adapted them to the plot of historical narrative, and applied the structure of tropes (metaphor, metonymy, irony and synecdoche).

Since the storyline gives the meaning to meta-narrative, the research parts of the dissertation were classified in accordance with the types of historical storylines: Chronicles (bibliographical lists), Heroic History (the first popular national stories), a Historical Novel (academic history), and Satire (Avant-garde and Marxist history).

In the second part under the title “The Origin of the Meta-narrative” the first characters of the national Lithuanian literary history meta-narrative were discussed: the need of them, mythological manifestations, the first attempts of concluding the Lithuanian bibliographic lists (or in other languages German, Polish) national consciousness intentions of encouraging the authors to write bibliographical philological and literary comments. The age of 19th century was a sufficiently heterogeneous (linguistically, geographically, ethnically) period, though historiography discourse, albeit intermittently, had some connections and continuity of traditions manifestations. The Literary history crystallized in the margins of the cultural program (to write Lithuanian dictionary, grammar as well as the history of the nation). The bibliographical lists which were added to the learning books performed an antiquarian function of collecting the

data; not only the books was presented, but the author and the narrative connecting the literary works as well. In the first historiographic fragments (by Ludvikas Rėza, Simonas Stanevičius) the aesthetic perception of literature and the concept of the exemplary canonical list is already formed. In 1818 Rėza issued and presented a Lithuanian author Donelaitis and his poem *The Seasons* to an international audience; he not only “discovered” the first national writer worthy of the European context, but also described the classical canonical text features with the philological competence. Another important prototype of the meta-narrative canon was folklore (especially folk songs), which attested the perfect form of expressing the national spirit and becoming the beginning of the periodization of many literary histories.

In the third part of the dissertation under the title “The Peculiarities of Narration in the Literary History Reviews: Heroic Narratives” two stories were compared: a democratically oriented story by Jonas Šliūpas (*Lietuviskiejie rasztai ir rasztininkai / Lithuanian writers and their writings*, 1890) and a Catholic-oriented story by Maironis (*Trumpa lietuvių rašliavos apžvalga / Short survey of Lithuanian writings*, 1906). In both literary histories, the idea of traditional continuity is raised. These stories are nationalistic, anti-Polish, heroic; the verification of literary works was more determined by the linguistic and confessional aspects. In these stories the close relation of literary fiction and historiography is highlighted: the positions by essayistic Šliūpas and poet Maironis, determined the specific of heroic narrations. Sofija Kymantaitė-Čiurlionienė in her short *Lithuanian literary history compendium (Lietuvių literatūros istorijos konspektas*, 1918) was concentrating more on the psychological and immanent creative research by raising the aesthetic criterion of texts as well as the selective criterion that determined the suitability of authors belonging to the literary canon.

In the dissertation chapter under the title “Literary Canon Formation” the thematic aspects of the national Lithuanian literature meta-narrative writing are raised: the variation of including the literature in other languages, the periodization of literature (in accordance with the storylines of meta-narrative), as well as the problematic aspects of canon formation. Mykolas Biržiška expanded the concept of national literature considerably by involving the literature in other languages (ruthenian, Latin) into the literary history. There were different opinions concerning the Polish literature because it disturbed the progress of the solid national meta-narrative storyline.

The periodization of the early literary periods succumbed to the historical events that were significant for the literary process (the prohibition of Lithuanian press in Latin characters) and cultural events (the prosperity of periodical print). As the starting points of the newest literature periodization, the literary classics, literary directions, movements, schools, poetics were starting to be considered only in the first half of the 20th century, but it was only the rudiments of such distribution. The literary periodization presents the more important aspects of the literary process to the writer: social, historical events (to Biržiška) or literary events (an interrupted history of Mykolaitis-Putinas, which have had a tendency to end up with the most vivid literary figures).

In the fifth part of the dissertation under the title the “Development of Academic Meta-narratives” the selection of polemical and methodological approaches to write the literary history is discussed. Before the formation of academic meta-narrative, the bibliographical, biographical overviews, summaries, short literary histories (for the educational purposes of the mass reader – the “resourceful Lithuanian”) were formed. After the university establishment, the expectation of a *true* history occurred. There were conceptualized discussions on what should it be like, though the process of implementation did not go smoothly, despite the fact that the professorate of University was determined to write an academic literary history. Three most extraordinary personas, who represented the different historiographic schools, are distinguished in the dissertation: Biržiška (the school of Positivism), Mykolaitis-Putinas (the school of Anti-Positivism and Vaižgantas (biographical, psychological school).

In the sixth part of the dissertation called the “Provocations of the National Meta-narrative” the Avant-garde parody of Benediktas Babrauskas and Marxist historiographic writings, which provided the beginning to the academic Marxist literary history, are examined.

Conclusions

1. In the historiography of European nations, a lot of changes occurred from the end of the 18th century until the middle of the 20th century. Generally, the historiography of the 18th century is considered to be bibliographical, chronological, and educative, while the historiography of the 19th century – national and heroic, with the principle uniting all the facts as well as the scientific

methodical basis. The schools of historiography were formed by being influenced by the development of natural sciences and philosophical directions. The most exclusive were romantic, cultural – historic, spiritual – historic (interpretive, hermeneutical), formalistic, and the schools of Marxists. The reverberations of these schools may be found in the historiography of the Lithuanian literature as well: as the positivistic – “objectivistic” Hippolyte’s Taine’s tradition the literature histories by Mykolas Biržiška, Juozas Gabrys-Paršaitis, Albinas and Marija Iešmantai, Zigmantas Kuzmickis may be considered, the problematical – aesthetic tradition by Gustave Lanson is reflected in the Lithuanian literature works of Kymantaitė-Čiurlionienė, Mykolaitis-Putinas, Vincas Zajančkauskas, while the psychological aspects of Wilhelm Dilthey may be found in literature histories of Mykolaitis-Putinas, Tumas-Vaižgantas, and Motiejus Miškinis. Academic controversies, which took place at the beginning of the 20th century, expanded the area of methodological approaches even more. Though they mostly remain at the theoretical level (Ignas Skrupskelis, Balys Sruoga, Vincas Maciūnas) adapted to the literary histories of other countries (Juozas Eretas, Sruoga), or the literary criticism (Juozas Ambrazevičius-Brazaitis).

The Lithuanian literary histories were not methodologically consistent. So by contradicting the ideas of Gineitis it may be stated that the historiography of the 20th century Lithuanian literature may not be considered as becoming the prevalence of cultural – historical school and public – ideological assimilation of literary legacy, but the aspiration of writing a metanarrative – national narrative that gives the meaning to national, historical, cultural identity, where the aesthetical evaluation of literary works plays a quite important role.

2. The historiographic narrative of Lithuanian literature began its formation in the 19th century, in the context of the national program by performing a pragmatic (educational) function. The basis of the historiographic metanarrative was the national language. Lithuanian writings and writers (characters) performed an argumentative function. By those writings the independence of Lithuanian language and the possibilities to figuratively convey the wisdom (by its aesthetical form; philosophical / didactic content) were endeavoured to demonstrate, as well as to maintain it as the vanishing cultural heritage. The

professional historiographic discourse was started along with the discovery of the first national writer (Donelaitis). The first philological remarks (as well as the publication of the poem *The Seasons / Metai*) were introduced by Rėza, whereby the national poet is discovered and defined, one's biography is presented, and the features of national canonical literary work are formed. The preface of Kristijonas Donelaitis and Simonas Stanevičius fables (1829) is another text uniting the Lithuanian narrative, where the aesthetic conception of literature is presented. So apart from modest bibliographic lists (Kajetonas Nezabitauskis) and biographical narrations (Motiejus Valančius, Liudvikas Adomas Jucevičius), the foundations to the canonical literary history list were laid.

3. The fact that not only the great national writers were honoured, but the national folklore to the literary histories was involved, is considered the 19th century achievement of literary science and literary histories. The collection of Lithuanian songs (published by Rėza) provided the inducement to consider the folklore as a part of the cultural heritage – the missing original link of Lithuanian writings. The songs (like fables) are equated to the religious sermons (didactic function). After gaining the literary value, the folklore was started to be considered as a part of the national literature formation consciousness. At the first literary histories (Šliūpas, Maironis) the folklore was not incorporated because the authors considered the literary history as the history of the written heritage (scribbles). The folklore was elevated to the new category of written and national spirit reflection by Kymantaitė-Čiurlionienė, Biržiška, by considering the folklore as the role model to the national literary works. So the first Lithuanian literature authors (Donelaitis, Antanas Strazdas, Antanas Baranauskas, and Maironis) were related to the folk tradition. In the subsequent histories (by Gabrys-Paršaitis, Iešmantai, Kuzmickis, Miškinis) the folklore successfully performed not only the functions of literary history prehistory, but also of filling the gaps of national fiction, as well as of canonical texts expressing the national spirit.
4. The first national literary histories (by Šliūpas, Maironis) were heroic: synoptic “objective” writings filled with adventures, historic discoveries, and moralizing. The evolutionarily developed storyline usually was ended by heroic intentions. Their popularity was determined by orientating to the ordinary reader as well as

the educative function of practical orientating. The impetus of narrations storyline was the national consciousness and the purity of Lithuanian language; it determined the evaluation of the main characters and texts. The narration of Kymantaitė-Čiurlionienė had an aesthetic function of rejection; due to this reason her narration is considered to be a part of the history of forming the great characters and artistic canon.

5. Biržiška wrote an exemplary history of cultural historic school literature while its canonicity was provided by the following compiled works (by Gabrys-Paršaitis, Zajančkauskas, Iešmantai, and Kuzmickis). By including the ancient literature, written in other languages, to the national literary history, Biržiška expanded the concept of the folk literature and moved the beginning of the national literature to the 14th–15th century. The exploration of social relationships in the “writing culture” highlighted the influence of the Polish literature, cultural movements, social views, and worldview on the Lithuanian metanarrative storyline (the periodization of literature). In the literary history Mykolaitis-Putinas accentuated the meaning of writer’s individuality, combined the aspects of objective (historic) and subjective (aesthetic) evaluation, and presented the correct structure of the Lithuanian literary history metanarrative – the list of the most important and valuable texts, genres, directions, and authors of the newest literature. Mykolaitis-Putinas practically revealed the history of positivist literature, its shortcomings, and boundaries: where the historical evaluation of literature ends, the evaluation by aesthetical and psychological criteria begins. The “shortcomings” of positivist historiography posed a dilemma and tension between the cultural meaning of the texts and aesthetic value; moreover, it provoked the interpretive critical evaluation, so all the texts which did not meet the “elementary requirements of literary taste” were criticized. The aesthetical evaluation here is bounded with the critical one – the rejection of facts was substituted by criticism.

The meta-narrative of Lithuanian literary history was significantly filled with monographic narrations, while their origins were in the biographical fragments (practically the majority of histories were biographical). One of the most distinctive representatives of monographic narration – Vaižgantas – picturesquely and suggestively presented a lot of factographic material to the biographies of

writers, created comprehensive psychological pictures, by frequently “interestingly” retelling the “boring” Biržiška. By the abundance and submission of facts Vaižgantas unheroized many monumental authors (Baranauskas, Vincas Kudirka) and filled the literary history list with the names of the less known authors.

6. The essence of the national literary histories is the continuous narration, which makes an impression of the full and completed history, where all the events are tightly related, presenting the growth of the national consciousness. The national idea connecting the formation of metanarrative is a civil and spiritual value, in accordance to which the positive or negative meaning is attributed to the historical events and the participants. The national idea is familiar by historical form, so the task of literary historian is to write a narrative, revealing the role of the idea in the context of historical events, so in those narratives the literary fiction does not necessarily perform the main role.
7. It may be stated that the Lithuanian literature metanarrative was created until the years of soviet occupation: it was created by starting with the fragments of the 19th century and ending by the literary stories of the interwar period. These stories were called the conspectus, summaries, essays, compositions, monographs, or the summaries of monographs. Such synonyms of literary history witnessed that the authors were aware of their writings limitation.
8. The alternative narrations, which provoked the national metanarrative, ground the existence of the great narration of the Lithuanian literature: the avant-garde satiric history by Babrauskas, and critical Marxist historiographic narrations (by Vincas Mickevičius-Kapsukas, Bronius Pranskus, Kostas Korsakas), where the future Marxist ideas of writing history were articulated. Babrauskas’ narrative type, which was frequently called anarchistic, not only excluded the shortcomings of the national metanarrative, but also presented the synchronic case of researching the literature. Even more radical Marxist narration, which pushed the literature into the public functioning, was rhetorically provocative, rewriting the literary history in accordance with the methodical principles of Marxist historiography.
9. The formation of metanarrative is reflected by tropological (and in accordance with genre) methods of telling the historic memories: chronicle – bibliographic

lists, conveying the metonymic representation of reality, romantic, heroic, historic narratives, embodying the metaphor of the great narration, and satiric narrations, turning the metanarrative into a comic storyline.

10. Writing the literary history is a constant rewriting, adding, and filling the information, while the practical and theoretical addressee is the whole nation. Due to this reason the question of the literature in other languages (especially in Polish) remained questionable, while the most solid and stable areas in the historiography of the discussed period belongs to the folklore and writers who continued the folk tradition, by becoming the canonical authors of the Lithuanian literature. Whatever scientifically realistic the writing seemed to be, in accordance with the research provided by the primary sources, the individual imagination of any writer as well as subjective ability to connect the facts is unavoidable in any history. The storylines of the Lithuanian literature histories were too primitive (varying beginnings, biographical lying out, discontinuous ending) to firmly assign them to certain people. The impossibility of an objective narration is presented by the different interpretation of the same facts and the constant verification of the same author's position, the adjustment, filling of stories, grounded on the detailed explanation of events and relations, imagining that the events are transmitting the information by themselves, by eliminating the subjective narrator from the story. Such position proves this example:

For my part, every author may remain faithful to one's beliefs, I respect every opinion because by supporting one's story, everyone is quoting the ancient authors, and whoever is the more real historian, the brighter authors may decide. But only the God knows if their claims are sincere².

² "Zostawię więc każdego Autora przy jego opinii i każdego zdanie o Narodzie naszym Litewskim szanuję, gdyż każdy na wsparcie swojej Historii cytuję dawniejszych Autorów – A który z nich jest rzetelniejszym Dzieiopisem, Światlejsi ode mnie Literaci niechay położą opinię – Lecz sam tylko Bóg może wiedzieć o rzetelności ich twierdzenia." Dionizas Poška (1764–1830).

SANTRAUKA

Darbo tema. Disertacijoje teoriniu žvilgsniu tyrinėjama tautinė lietuvių literatūros istorija, kuri postmodernioje istorikoje vadinama didžiuoju pasakojimu, metanaratyvu, didžiuoju žanru, metažanru. Metanaratyvo ir pasakojimo sąvokos žymi postmodernų požiūrį į nacionalinę literatūros istoriją, naratyvinį jos traktavimą ir interpretacinį fakto santykį su dabartimi.

Literatūros istorijos metanaratyvo kūrimas yra susijęs su tautinės sąmonės (savi)refleksija ir nacionalizmo steigiamomis idėjomis. Daugelyje Europos šalių fiksuoti literatūrinį paveldą skatino istorinės atminties žadinimas, poreikis humanistinio paveldo istorijai ir literatūros kanono formavimui. Nacionalinė literatūros istorija yra vienas fundamentaliausių humanistikos veikalų, ugdantis tautinę savimone, įsteigiantis, saugantis, pildantis, perrašantis literatūros kanoną. Literatūros istorija buvo ankstyvoji literatūros mokslo kryptis, sutelkusi pirmąsias šio mokslo užuomazgas ir išsivysčiusi į atskirą literatūrologijos šaką. Į literatūros istorijos pagrindus gilinasi istorijos pažinimo teorija – istorika, turinti filosofijos ir istoriografijos sandų.

Disertacijos objektas. Darbe tiriamos lietuvių literatūros istorijos įvairios *užrašymo, prirašymo, perrašymo* formos, įtvirtinusios didįjį pasakojimą (metanaratyvą) ir atskleidžiančios lietuvių literatūros tautinio sąmonėjimo bei estetinės brandos raidą. Tiriama empirinė medžiaga – metanaratyvo ištakos XIX amžiuje (istoriografiniai epizodai) ir XIX a. pabaigos–XX a. pirmosios pusės fragmentiniai lietuvių literatūros istorijos naratyvai. Disertacijos objekto chronologines ribas apibrėžia ne istoriniai, bet literatūriniai įvykiai, todėl tiriama medžiaga nuo pirmųjų disertacijos temai ir problematikai aktualių šaltinių iki metanaratyvo susiformavimo ir jo provokacijų. Darbo tipologinei naratyvo analizei svarbu charakteringiausi pasakojimai, formuojantys metanaratyvą (Jono Šliūpo, Maironio, Sofijos Kymantaitės-Čiurlionienės, Mykolo Biržiškos, Vinco Mykolaičio-Putino, Juozo Tumo-Vaižganto), todėl kompiliacinės, neturinčios ryškių tipologinių bruožų literatūros istorijos minimos tik jų fone arba kaip literatūros periodizaciją ir kanonizaciją įtvirtinantys veikalai. Literatūros istorijų

metodologiniams ypatumams išryškinti svarbios istoriografinėmis temomis vykusios diskusijos, polemikos, teoriniai literatūros mokslui skirti straipsniai.

Disertacija apima panašų laikotarpį kaip ir Leono Gineičio 1982 m. išleista *Lietuvių literatūros istoriografija*. Istoriografijos mokyklų įsigalėjimą Gineitis glaudžiai siejo su visuomenine politine padėtimi. Jo išskirtos svarbiausios mokyklos – bibliografinė, filologinė, kultūrinė istorinė mokykla su pastangomis praplėsti jos ribas. Visą lietuvių literatūros istoriografijos eigą Gineitis pavaizdavo kaip idėjinį evoliucinį procesą, buvusį esminiu ideologinės bei politinės kovos veiksmu. Svarbiausia jam buvo akcentuoti progresyvią ir „teigiamą“ literatūros istorijose išreiškiamą istoriškumo sampratą, chronologiškai vaizduojamoje schemoje pateikti faktus stengiantis jų nepaskandinti „interpretavimo medžiagoje“.

Disertacijoje kritiškai vertinama Gineičio naudota pozityvistinė marksistinė metodologija, čia į lietuvių literatūros istoriografiją siekiama pažvelgti kitu aspektu – susitelkti į teorinį metodologinį (per)rašymų tyrimą: didžiojo pasakojimo susiformavimo problemas, neatsiejamas nuo tautinių, istorinių ir kultūrinių sąmoningumo formų. Darbo autorei šiuo atveju svarbu ne literatūros istorijos faktai (Gineičio istoriografija svarbi gausia faktografinė medžiaga), bet jų interpretacija, metodologiniai, semantiniai ir stilistiniai pasakojimo ypatumai.

Darbo **tikslas** – gilinti nacionalinės literatūros istorijos interpretavimo teorinius pagrindus. Siekiama rekonstruoti lietuvių literatūros metanaratyvo ideologinę, dalykinę ir stilistinę struktūrą: tirti didžiojo pasakojimo raidą ir apibrėžti jo turinį.

Disertacijos tikslui įgyvendinti keliami **uždaviniai**:

1) apžvelgti literatūros istorijos atsiradimo prielaidas, aplinkybes, aptarti XIX–XX a. Europoje vykusias teorines polemikas, išskirti ryškiausias modelius ir pateikti nacionalinės literatūros metanaratyvo koncepciją;

2) nustatyti Lietuvoje rašytų tautinių literatūros istorijų modelius, paneigti arba patvirtinanti Gineičio metodologinių mokyklų hierarchiją ir įtaką lietuvių literatūros istorijų rašymui;

3) postmodernios istorikos metodologiniu pagrindu tirti metanaratyvo formavimąsi lietuvių literatūros istoriografijoje;

4) pritaikyti lietuvių literatūros pasakojimams siužetinius ar tropologinius modelius ir jais remiantis atskleisti istorinės sąmonės vystymosi ir kultūrinės modernizacijos procesus.

Postmodernistinis požiūris į literatūros istoriją ir teorinės darbo prielaidos. Europos literatūros istoriografijoje didžiausios permainos vyko XX a. antrojoje pusėje, kai buvo nusivilta ir pozityvistinė deterministinė, ir marksistinė sociologinė, ir formalistinė istorijos poetikos metodologija. Praėjusi kritikos ir krizių periodą istorijos metodologija atgimė naujojo istorizmo, kultūrinio materializmo, recepcijos ir efektyviosios istoriografijos pavidalais, kuriuos būtų galima apibendrinti kaip postmodernistinę istoriką. Šios istorikos autoriai tradicinę literatūros istoriją, suklestėjusią XIX a. ir išreiškusią tautinį apsisprendimą bei politinę galią, suvokia kaip didįjį pasakojimą, netekusį galios postmodernioje kultūroje. Postmodernistinės istorikos (istoriografijos teorijos) akstinas buvo pozityvistinės literatūros istorijos nuosmukis ir dekonstruktyvistų (Roland'o Barthes'o, Jacques'o Derrida, Michelio Foucault) darbai, nukreipti į kalbą, tekstą ir politiką: istorijos tekstas suvoktas kaip tam tikras kalbinis jo autoriaus modelis, diskursas, kuriuo užrašoma praeitis. Kadangi interpretuotojo istorinis laikas ir žodžių reikšmės kinta, vienareikšmio fakto suvokimo negali būti. Tokie samprotavimai naikino XIX amžiuje įsitvirtinusių aiškiajį objektyvaus ir subjektyvaus suvokimo dichotomiją. Abejota universalia literatūros istorija, nes istorinių faktų suvokimą ir atranką lemia istoriją rašančio žmogaus sąmonė ir perspektyva istoriją pažinti per reliatyvią dabartį. Labiausiai kritikuotas iš XIX a. paveldėtas siekis parašyti objektyvią istoriją. Pozityvizmo filosofijoje dar buvo tikėta, kad žmogaus protas atspindi gamtą, todėl ir įmanomas absoliučios tiesos pažinimas. XX a. antrojoje pusėje nuo mimezės teorijų visiškai nutolta ir teigta, kad istorijos rašymuose dalyvauja žmogaus sąmonė, vaizduotė ir kalba ir kad praeitis egzistuoja tik per dabarties dimensiją, suteikdama orientaciją ateities lūkesčiams. Tradicinė literatūros istorija, kuriai būdinga sintezė, klasifikacijos, raida, vadinama „nostalgija teleologinei naratyvizacijai“.

Istoriografiniame diskurse dar Leopoldo von Ranke's laikais iškeltas mokslinio objektyvumo klausimas ir siekis istorijoje papasakoti, kaip buvo iš tikrųjų (*wie es eigentlich gewesen*), turėjo nubrėžti aiškias ribas tarp moksliskumo ir literatūriškumo, mėgėjų ir profesionalų, pasak Georgo Gersono Iggerso, panašiu būdu antikinėje

tradicijoje istorikai skyrė tiesą nuo mito. Tačiau bet kuriuo atveju istorija yra užrašytas pasakojimas, o prasmingam įvykių siejimui į rišlų pasakojimą neišvengiamai reikia pasitelkti vaizduotę. Tad pagrindiniai postmodernios istorikos akcentai yra istorinio mąstymo naratyvumas ir objektyvumas. Šių problemų sprendimo versijas siūlo naujasis istorizmas ir naratyvistinės istorijos filosofija.

Remdamasi bendra naujojo istorizmo praktika disertacijos autorė eksplikuoja epizodinių pasakojimų, kurie vadinami istoriografiniais fragmentais, reikšmes didžiojo pasakojimo formavimuisi. Šių fragmentų pasirinkimui svarbi naujojo istorizmo deklaruota atsitiktinė atranka, netikėtumai, netolygumai, nes jie sukelia efektą ir pažadina istorinę sąmonę.

Kitas svarbus metodologinis aspektas – naratyvistinės istorijos filosofija paremta naratyvistinė istoriografija: Haydeno White'o ir Jørno Rūseno istoriografiniai tipologiniai modeliai. White'as knygoje *Metaistorija* (1973) analizuodamas XIX a. istoriografinius tekstus suformulavo koncepciją apie tai, jog istorijos supratimas priklauso nuo pasakojimo būdo ir poetinės formos. Kūrybingos vaizduotės skatinamas istorijos rašytojas giliajame sąmonės lygmenyje slypinčiais vaizdiniais sukuria istorinį pasakojimą, kuris kaip ir grožinis kūrinys turi siužetą bei tropiką. Siužetas priklauso ne nuo istorinių faktų, bet nuo mąstymo tam tikromis archetipinėmis struktūromis, kurios formos priskirtinos herojiniam romanui, tragedijai, komedijai ir satyrai. Istorinių pasakojimų analizę White'as papildė kalbiniu aspektu – pritaikė keturis tropus: metaforą, metonimiją, sinekdochą ir ironiją. White'o pateikta istorinės mąstysenos struktūros teorija atrodo taikytina ne tik XIX a., bet ir (gal net labiau) XX a. istoriografijai. Disertacijos autorė laikosi White'o nuostatos, kad kiekvienas istorinis veikalas neišvengiamai turi poetinę prigimtį, o istorinės sąmonės formos gali būti pagrįstos tropologiniais modeliais, kurie kaip universumai taikomi įvairiems kultūros tekstams.

Aktuali darbo metodologinė atrama – vokiečių istoriografo Rūseno, tyrinėjančio modernistinės ir postmodernistinės istoriografijos įtampas bei pateikiančio savas disciplinarines matricas istorijos suvokimui, koncepcija, vadintina neohermeneutika, metanaratyvo teorija ir tipologija. Vienu neohermeneutikos bruožų autorius laiko postmoderniųjų teorijų grįžimą prie mažojo naratyvo ir „pamirštų“ istorijų. Rūseno neohermeneutikos principas – tradicinės interpretacijos modifikavimas, t. y. postmodernios istorikos pozicija – praeities tekstus tyrinėti ne genetiškai, bet

hermeneutiškai: tirti kaip praeityje žmonės patyrė ir interpretavo savo pasaulį. Rūsenas šį tyrimo būdą, kai nepasitikima iš anksto suplanuotomis prasmėmis, įvardijo istorinės patirties aikštingumu (*Eigensinn*), kuris suteikia praeičiai orumo – leidžia jai pasirodyti tokiai, kokia buvo.

Kaip svarbiausią istorinės sąmonės galią Rūsenas išskiria pasakojamąją (naratyvinę) galią: pasakojamoji galia yra žmogaus sąmonės gebėjimas atlikti praeities įprasminimo procedūras, kurios praeities atminties dėka orientuoja praktinį gyvenimą laike. Istorinį pasakojimą sudaro turinys, forma ir funkcijos. Turinys yra gebėjimas teikti istorinę patirtį, formos – galėjimas aiškinti istoriją, funkcija – orientavimas(is) istoriškai (gebėjimas pasinaudoti patirtimi praktiniams tikslams).

Naratyvumo kategorija istorinį mąstymą neišvengiamai priartina prie literatūros. Tokios nuomonės laikosi ir naujojo istorizmo šalininkai. Literatūros istorijos yra sukurtos politinės, ideologinės ar tiesiog romantinės vaizduotės galios. Tai leidžia metanaratyvą skaityti kaip romaną ar herojinį epą, nes istorija laikoma ideologizuotu fiktyviu vaizdiniu, kurio reikšmės matomos pasakojimo kalbinėse formose.

Disertacijoje išlaikomas pagarbus santykis su praeitimi ir žiūrima į literatūros istoriją kaip į formavimosi procesą. Kita vertus, istorinio mąstymo poetika ir retorika neretai leidžia istorijai *aikštytis*.

Darbo aktualumas. Istoriografijos metateorijoje laikomasi nuostatos, kad literatūros istorija glaudžiai susijusi su literatūros teorija.

XIX a. literatūros istorijos terminas neretai buvo tolygus literatūros mokslui. XX a. pradžioje, kai suklestėjo literatūros teorijos ir jų inspiruoti tyrimai bei aiškiau išsiskyrė trys literatūros mokslo šakos (istorija, kritika ir teorija), literatūros istorija šioje triadoje neteko lyderio vaidmens. Kita vertus, literatūros istorijos „nuosmukis“ buvo eksplikuotas tik diskusiniu lygmeniu, nes jos pobūdis priklauso nuo bendrų mokslo srovių tendencijų, todėl neišvengiamai keičiasi, bet išlaiko savo tradicinę paskirtį: fiksuoti literatūros faktus ir formuoti kanoną. „Dabarties momentas“ (kultūrinė, istorinė, politinė situacija) reikalauja kas keliasdešimt metų literatūros istorijas perrašyti, papildyti ar naujai interpretuoti. Literatūros istorijų rašymo teorinis permąstymas padėtų adekvačiau tas istorijas pritaikyti praktiniams orientavimo tikslams.

XX a. pabaigoje Vakarų kultūroje tarsi ir baigėsi nacionalinių literatūros istorijų rašymo epocha. Ar vis dar reikalingos nacionalinės literatūros istorijos ir kokios jos turi būti – dažnas šiuolaikinių mokslinių konferencijų ir diskusijų klausimas. Postmodernistinės istoriografijos kontekste tautinė literatūra senuoju pavidalu tarsi nebeegzistuoja, o visuotinė literatūra pernelyg neapčiuopiama, nepasiduodanti tradiciniam diskursui. Todėl klausimai apie pastarųjų dešimtmečių literatūros istoriją neretai apeinami, žvilgsnis kreipiamas į jau parašytas istorijas, svarstoma galimybė jas permąstyti ir perrašyti pagal naujas teorijas ir papildyti iki tol marginaliniais buvusiais tekstais, t. y. koreguoti literatūros kanoną.

Ką daryti su istorine praeitimi, į kokius disciplinarinės matricos rėmus ją įsprausti – problema, aktuali įvairių disciplinų tyrinėtojams. XX a. pabaigoje atkūrus Lietuvos nepriklausomybę mokslininkams buvo svarbu atrasti naujų teorinių prieigų, permąstyti istoriją ir apskritai santykį su praeitimi. Reikėjo naikinti vadinamąsias baltas dėmes, tęsti tarpukaryje pradėtas ir nutrauktas istorijas, perrašyti ideologizuotas, bet visų pirma užsiimti akademinė autorefleksija. Sovietinės okupacijos laikotarpiu parašytos akademinės literatūros istorijos (*Lietuvių literatūros istorija*, 4 t., 1957–1968, *Lietuvių literatūros istorija*, 2 t., 1979–1982) buvo nepilnos, metodologiškai tendencingos ir pasenusios. Literatūrologai kėlė klausimus daugiausia apie pozityvistinės literatūros istorijos rašymo tradiciją teigdami, kad šis modelis pasenęs ir nebeaktualus – juo konstatuojama reiškinių sąsajos su aplinka, tačiau neeksplikuojama aktualioji reikšmė. Iš Gineičio studijos galima spręsti, kad visa lietuvių literatūros istoriografijos eiga stipriai paveikta pozityvizmo, t. y. vystėsi kultūrinės istorinės istoriografijos kontekste ir pasiekė apogėjų marksistinėje istoriografijoje. Tad kyla poreikis patikrinti, kiek pagrįsta kultūrinės istorinės istoriografijos mokyklos reikšmė tarpukario literatūros istorijai ir ką apskritai reiškia sąvoka „pozityvistinė istoriografija“, šiuolaikinėje literatūrologijoje įgijusi pejoratyvinės reikšmės atspalvį?

Iki šiol egzistuoja tik epizodiniai teoriniai svarstymai ir diskusijos bei sinchroniniai tyrimai. Iš esmės naujai visa lietuvių literatūros istoriografija nebuvo permąstyta (o nuo 1940 metų – neparašyta, todėl tai būtų tolimesnio darbo perspektyva). Sovietinio laikotarpio literatūros istorija vis dar akumuliuojama ir permąstoma, tad manoma, jog „objektyvus“, neideologizuotas, visumą apimantis, nacionalinis metanaratyvas nebuvo realizuotas, kaip ir niekada neparašytas nacionalinis epas (turint omeny tai, kad Vakarų

kultūroje XIX a. didysis pasakojimas buvo svarbiausias literatūros mokslo tikslas). Lietuvoje literatūros istorija dėliota iš fragmentų ar kitokių istorinės atminties reiškimosi formų. Europos šalių patirtis rodo, kad metanaratyvas paprastai sukuriamas parašius akademinę literatūros istoriją, kuris Lietuvoje (paradoksalu!) buvo parašyta tik sovietinės okupacijos metais. Vis dėlto gal galima kelti prielaidą, jog nacionalinis lietuvių literatūros istorijos pasakojimas fragmentais buvo parašytas anksčiau? Ar galima kalbėti apie jo užuomazgas XIX a., kai pradėta rašyti ir reflektuoti tautinė literatūra? Kokios buvo teorinės istoriografijos refleksijos Vilniaus imperatoriškojo universiteto aplinkoje, kurioje brendo bendrieji bibliografijos, poetikos, literatūros istorijos kursai ir kilo pirmieji tautinę tapatybę liečiantys istorinio sąmoningumo klausimai? Ar ne paradoksas, kad 1922 m. Kaune įkurto Lietuvos universiteto akademikai parašė kitų šalių (rusų, prancūzų, vokiečių, graikų, žydų) bei visuotinės literatūros istorijas, bet neparašė lietuvių literatūros istorijos? Šie klausimai provokuoja ieškoti atsakymų.

Darbo naujumas ir reikšmė. Perrašyti ar perrašyti literatūros istoriją ir jos istoriografiją ne tik madinga, bet ir naudinga – Lietuvoje literatūros istorijos rašymo klausimas aktualus ir probleminis. Disertacijoje iš postmodernių pozicijų peržiūrimas didžiojo pasakojimo formavimasis: atsiradimo priežastys, paskirtis, tikslai, skaitytojų auditorija, nes visiems šiems veiksniams pasikeitus XXI a. keičiasi ir metanaratyvo pobūdis. Jeigu būtų tęsiami istoriografijos tyrimai iki naujausių literatūros istorijų, jie padėtų išryškinti svarbiausius probleminius aspektus, metodologinius orientyrus, didžiojo pasakojimo reikšmę bei kelti praktinius uždavinius, susijusius su būsimų literatūros istorijų rašymo strategijomis, istorinės savimonės formavimu edukaciniais ir moksliniais tikslais.

Disertacijoje į lietuvių literatūros istoriją siekta žvelgti kaip į vieną tautinės sąmonės formavimosi veiksnių ir kultūrinės atminties bei tradicijos tąsą. Tai interpretacinis tyrimas, iškeliantis idėją, kad literatūros istorijos rašymą galima sieti su literatūriniais žanrais, atskleidžiančiais istorinės sąmonės etapus ir kultūros modernizacijos procesus: kaip formuojamos tautinio mąstymo ideologemos ir literatūros istorijos rašymo mitai.

Siekiant rekonstruoti ar veikiau suformuoti istorinį lietuvių literatūros metanaratyvą, čia rašomas, be abejo, dar vienas metapasakojimas. Rašymo potekstėje slypi klausimas, ar istorijos rašymas yra įvykdoma užduotis.

Ginamieji teiginiai

1. XVIII a. pabaigoje–XX a. viduryje bendrasis Europos istoriografinių mokyklų kontekstas stipriai veikė lietuvių literatūros istorijų rašymus. Pozityvizmas turėjo didelės įtakos lietuvių istorijos savimonei, tačiau, oponuodami Gineičiui, sakytume, kad šalia kultūrinės istorinės mokyklos plėtojosi ne mažiau reikšmingos antipozityvistinės estetinės ir interpretacinės istorijos idėjos.
2. XIX a. mažieji lietuvių literatūros istorijos epizodai (rašų bibliografiniai sąrašai, rašytojų biografijos ir kūrybos aprašai, komentarai) davė pradžią tautinio metanaratyvo formavimuisi, biografiniam aprašui, lyginamajam ir meniniam kūriniių vertinimui.
3. Svarbią vietą literatūros istorijos siužetui turėjo tautosaka, kurioje ieškota literatūros ištakų, kaip mitologijoje – tautos priešistorės.
4. Pirmosios lietuvių literatūros istorijos – mėgėjiškos herojinės istorijos, turinčios aiškią tautinę, pilietinę, moralinę, estetinę orientaciją.
5. Akademinės literatūros istorijos bandymai formavo pavyzdinį istoriografinį pasakojimą, tačiau skirtinga tų pačių faktų interpretacija rodo, kad neįmanoma vienintelė teisinga ir objektyvi istorija.
6. Nacionalinių literatūros istorijų esmė yra metanaratyvo (didžiojo pasakojimo) užrašymas, atskleidžiantis tautinio sąmoningumo ir kultūrinės modernizacijos raidą.
7. Fundamentalusis lietuvių literatūros metanaratyvas buvo sukurtas iki sovietinės okupacijos metų, nors akademinės literatūros istorijos daugiatomio parašyti nesuspėta.
8. Lietuvių literatūros metanaratyvo egzistavimą įrodo ir pagrindžia jo meninės ir socialinės istoriografijos provokacijos.
9. Tropologinis siužetinis lietuvių literatūros istorijų tyrimas išryškina archetipinius siužetus ir konceptualiau įprasmina istorinės atminties užrašymą populiariaisiais ir akademiniais pasakojimų tipais.

10. Literatūros istorijos rašymuose, kaip ir grožinių tekstų kūrime, aktyviai dalyvauja interpretuotojo sąmonė, vaizduotė ir kalba. Todėl kiekvienoje istorijoje-pasakojime mokslinis realistinis rašymas susilieja su beletristiniu.

Disertacijos dalių apžvalga. Pirmojoje disertacijos dalyje „Literatūros istorijos teoriniai modeliai“ aptariami XIX a.–XX a. pirmojoje pusėje Europoje vyravę istoriniai teoriniai literatūros istorijų rašymo modeliai, romantinės, istorinės, antiistorinės, analų, marksizmo, formalizmo istoriografinės mokyklos, kuriomis rėmėsi literatūros istorijų rašytojai. Apžvelgiamos literatūros istorijų rašymo tendencijos nuo XX a. antrosios pusės, kai literatūros istorijos mokslinį prestižą kvestionavo suklestėjusios literatūros teorijos ir kritika. Literatūros istorija buvo traktuojama kaip atliekanti istorinę užduotį (Werneris Kraussas), provokuojanti literatūrologiją (Hansas Robertas Jaušas), nieko bendro neturinti su literatūra (Paulis de Manas), galiausiai laikyta žlugusia (René Wellekas) ir vėl bandoma prikelti (Davidas Perkinsas). Buvo keičiamos literatūros istorijų rašymo metodologijos ir formos, kalbėta apie jos nykimą, poreikį, perrašymą.

XIX amžiuje su išsivysčiusiu literatūros mokslu literatūros istorijos išgyveno savo klestėjimo laikus. Gamtos mokslai bei pozityvizmo filosofija davė akstiną bendrajam istorijos mokslui ir jo dalies – literatūros istorijos mokslui susiformavimui. Metaistorijos bandymai daugiausia pradėti rašyti XIX a. antrojoje pusėje, kai bibliografinės žinias siekta išskleisti istoriškumo ir istorinės pažangos savivoka, įkvėpta romantizmo ideologijos ir pozityvizmo mokslinio požiūrio.

Metanaratyvai turi įvairių tipologizacijos formų, pradedant klasikinės istorikos kūrėju Gustavu Droysenu, jos provokatoriumi Friedrichu Nietzsche ir baigiant naratyvistinės istoriosofijos klasikais White'u bei Rūsenu. Pagrindiniai istorinio mąstymo tipai, lemiantys istoriografijos formas, yra monumentalus, antikvarinis, kritinis ir genetinis. XX a. pradžios teorinėje istoriografijos refleksijoje buvo užsiminta ir apie tropologinius istorinio mąstymo tipus, nes pastebėta, kad istorinį naratyvą lemia epinis ir dramatinis pasakojimas, artimas kitiems metanaratyvo žanrams (White'o teorija).

Kadangi metanaratyvą įprasmina siužetas, disertacijos tiriamosios dalys skirstytos pagal istorinių siužetų tipus: kronika (biobibliografiniai sąrašai), herojinė istorija (pirmosios populiariosios tautinės istorijos), istorinis romanas (akademine istorija), satyra (avangardinė ir marksistinė istorija).

Antrojoje dalyje „Metanaratyvo užuomazgos“ aptariami pirmieji tautinio lietuvių literatūros istorijos metanaratyvo herojai – jų poreikis, mitologizavimo apraiškos, pirmieji bandymai sudaryti lietuviškus bibliografinius sąrašus ar kitomis kalbomis (vokiečių, lenkų) tautinio sąmonėjimo intencijų skatinamų autorių rašyti biobibliografiniai filologiniai ir literatūriniai komentarai. XIX a. amžius pakankamai nevienalytis (kalbiškai, geografiškai, tautiškai) laikotarpis, tačiau istoriografinis diskursas, nors ir su pertrūkiais, turėjo tam tikrų jungčių ir tradicijų tęstinumo apraiškų. Literatūros istorija kristalizavosi kultūrinės programos (parašyti lietuvių kalbos žodyną, gramatiką ir tautos istoriją) – paraštėse. Prie mokymui skirtų ar pažintinių knygų pridėti bibliografiniai sąrašai atliko antikvarinę duomenų kaupimo funkciją, juose pateikta ne tik knygų inventorizacija, bet ir autorius ir jų kūrinius jungiantis pasakojimas. Pirmuosiuose istoriografiniuose epizoduose (Liudviko Rėzos, Simono Stanevičiaus) jau formuojamas estetinis literatūros suvokimas ir kanoninių pavyzdinių kūrinių sąrašo koncepcija. Kitas svarbus metanaratyvo kanono pirmavaizdis buvo tautosaka (ypač dainuojamieji jos žanrai), liudijusi tobulą tautos dvasios išraiškos formą ir tapusi ne vienos literatūros istorijos periodizacijos pradžia.

Trečiojoje disertacijos dalyje „Pasakojimo ypatumai literatūros istorijos apžvalgoje: herojiniai pasakojimai“ lyginamos Šliūpo ir Maironio rašliavos istorijos. Šliūpo istorijoje *Lietuviszkiejie rasztai ir rasztininkai* (1890) propaguojamas demokratinis, Maironio *Trumpoje lietuvių rašliavos apžvalgoje* (1906) – katalikiškas literatūros vertinimas. Abejose literatūros istorijose keliama tradicijos tęstinumo idėja. Šios istorijos tautiškos, antilenkiškos, heroizuotos, kūrinių verifikaciją jose labiau lėmė kalbiniai ir konfesiniai aspektai. Jose išryškėja glaudus grožinės literatūros ir istoriografijos santykis: eseisto (Šliūpo) ir poeto (Maironio) istoriko pozicijos, lėmusios herojinių pasakojimų specifiką. Kymantaitė-Čiurlionienė *Lietuvių literatūros istorijos konspekte* (1918) labiau telkėsi į psichologinius ir imanentinius kūrybos tyrimus, keldama estetinį tekstų ir autorių atrankos į literatūros kanoną kriterijų.

Disertacijos dalyje „Literatūros kanono formavimas“ keliami teminiai nacionalinio lietuvių literatūros metanaratyvo rašymo aspektai – literatūros kitomis kalbomis įtraukimo varijavimas, literatūros periodizavimo (metanaratyvo siužetiškumo), kanono formavimo probleminiai aspektai. Biržiška tautinės literatūros sampratą gerokai praplėtė, į literatūros istoriją įtraukdamas literatūrą kitomis kalbomis (rutėnų, lotynų). Dėl

literatūros lenkų kalba nebuvo vieningos nuomonės, nes ji trikdė tautinio metanaratyvo vientiso siužeto eigą.

Ankstyvoji literatūros periodizacija pasidavė istoriniams įvykiams, kurie buvo reikšmingi literatūros procesui (lietuviškos spaudos draudimas lotyniškais rašmenimis) ir kultūriniais reiškiniais (periodikos suklestėjimas). Tik naujausios (XX a. pirmosios pusės) literatūros periodizacijos atspirties tašku pradėti laikyti literatūros klasikai, literatūrinės kryptys, srovės, mokyklos, poetikos, tačiau tai tebuvo tokio skirstymo užuomazgos. Literatūros periodizacija išduoda, kas rašančiajam literatūros procese svarbiau: visuomeniniai istoriniai įvykiai (Biržiškai) ar literatūriniai reiškiniai (nutrūkusi Mykolaičio-Putino istorija, turėjusi tendenciją baigtis ryškiausiomis figūromis).

Penktojoje disertacijos dalyje „Akademino metanaratyvo kūrimas“ aptariamos vykusios polemikos ir metodinių prieigų rinkimasis literatūros istorijos rašymui. Iki akademino metanaratyvo susiformavimo buvo bibliografijos, biografijos apžvalgos, konspektai, santraukos – „istorijėlės“, skirtos švietėjiškiems tikslams masiniam skaitytojui – „susipratusiam lietuviui“. Įkūrus universitetą atsirado *tikros* istorijos lūkestis. Konceptualizuotai svarstyta, kokia ji turi būti, tačiau praktiškai įgyvendinimo procesas sklandžiai nevyko, nors universiteto profesūra buvo pasiryžusi parašyti akademinę literatūros istoriją. Disertacijoje išskiriamos trys ryškiausios figūros, atstovavusios skirtingoms istoriografinėms mokykloms: Biržiška (pozityvistinei), Mykolaitis-Putinas (antipozityvistinei), Vaižgantas (biografini, psichologinei).

Šeštojoje disertacijos dalyje „Tautinio metanaratyvo provokacijos“ tiriama avangardinė Benedikto Babrausko parodija ir marksistiniai istoriografiniai rašymai, davę pradžią marksistinei akademiniai literatūros istorijai.

Išvados

1. Europos tautų literatūros istoriografijoje nuo XVIII a. pabaigos iki XX a. vidurio įvyko nemažai permainų. Žvelgiant apibendrintai XVIII a. istoriografija laikoma bibliografinė chronologinė švietėjiška, XIX a. – tautinė ir herojiška, turinti visus faktus vienijantį pradmenį bei mokslinę metodinę bazę. Veikiamos gamtos mokslų raidos ir filosofinių krypčių formavosi istoriografinės mokyklos, kurių ryškiausios buvo romantinė, kultūrinė istorinė, dvasinė istorinė (interpretacinė, hermeneutinė), formalistinė ir marksistinė. Šių mokyklų atgarsių esama ir lietuvių

literatūros istoriografijoje: Hippolyte'o Taine'o pozityvistinei „objektyvistinei“ tradicijai priskirtume Biržiškos, Juozo Gabrio-Paršaičio, Albino ir Marijos Iešmantų, Zigmanto Kuzmickio literatūros istorijas, Gustave'o Lansono problemiška estetinei – Kymantaitės-Čiurlionienės, Mykolaičio-Putino, Vinco Zajančkausko, Wilhelmo Dilthey psichologiškajai – Mykolaičio-Putino, Tumo-Vaižganto, Motiejaus Miškinio literatūros istorijas. XX a. pirmojoje pusėje vykusios akademinės polemikos dar labiau praplėtė metodologinių priėgų lauką, tačiau jos liko daugiau teoriniame lygmenyje (Igno Skrupskelio, Balio Sruogos, Vinco Maciūno), pritaikytos kitų šalių literatūroms (Juozo Ereto, Sruogos) arba literatūros kritikai (Juozo Ambrazevičiaus).

Lietuvių literatūros istorijos nebuvo metodologiškai nuoseklios, todėl oponuodami Gineičiui sakytume, kad apie XX a. pirmosios pusės lietuvių literatūros istoriografiją reiktų kalbėti ne kaip apie kultūrinės istorinės mokyklos įsivyravimą ir visuomeninį idėjinį literatūrinio palikimo įsisavinimą, bet kaip apie siekį parašyti metanaratyvą – tautinį pasakojimą, įprasminantį tautinį, istorinį, kultūrinį sąmoningumą, kuriame gana svarbų vaidmenį atlieka estetinis kūrinų vertinimas.

2. Lietuvių literatūros istoriografinis pasakojimas XIX a. pradėjo formuotis tautinės programos kontekste, atlikdamas edukacinę funkciją. Istorografinio metanaratyvo pagrindas buvo nacionalinė kalba. Su pirmojo tautinio rašytojo (Donelaičio) atradimu pradėtas kurti ir profesionalus istoriografinis diskursas. Rėza kartu su Kristijono Donelaičio *Metų* leidimu pateikė pirmuosius profesionalius filologinius komentarus, kuriuose apibrėžiamas tautinis poetas ir suformuluojami nacionalinio kanoninio kūrinio bruožai. Donelaičio ir Stanevičiaus pasakėčių (1829) pratarmė – dar vienas lietuvišką naratyvą vienijantis tekstas, kuriame išdėstyta estetinė literatūros samprata. Tad be kuklių bibliografinių sąrašų (Kajetono Nezabitauskie), kurie atliko argumentacinę ir iliustracinę funkciją, ir biografinių pasakojimų (Motiejaus Valančiaus, Liudviko Adomo Jucevičiaus), buvo padėti pagrindai kanoniniam pavyzdiniam literatūros istorijos sąrašui.
3. XIX a. literatūros mokslo ir literatūros istorijų pasiekimu laikoma tai, jog ne tik pagerbtį didieji nacionaliniai rašytojai, bet ir atkreiptas dėmesys ir į literatūros istorijas įtraukta tautosaka. Rėzos išleistas lietuviškų dainų rinkinys suteikė

akstiną į tautosaką pažvelgti kaip į tautinio paveldo dalį, t. y. trūkstantą pirmą pradžią lietuviškos raštijos grandį. Jos kaip ir pasakėčios prilyginamos religiniams pamokslams (didaktinė funkcija). Įgijusi literatūrinę vertę, tautosaka buvo pradėta įtraukti į nacionalinės literatūros formavimo savimonę. Pirmosiose literatūros istorijose (Šliūpo, Maironio) tautosaka dar neįfigūravo, nes jų autoriai literatūros istoriją suvokė kaip rašytinio (rašliavos) paveldo istoriją. Į naują užrašytinės ir tautos dvasios atspindžio kategoriją tautosaką iškelė Kymantaitė-Čiurlionienė, Biržiška, laikydami tautosaką tautinės kūrybos sektiniais pavyzdžiais. Todėl su tautosakine tradicija buvo siejami ir pirmieji lietuvių literatūros autoriai – Donelaitis, Antanas Strazdas, Antanas Baranauskas, Maironis. Vėlesnėse istorijose (Gabrio-Paršaičio, Iešmantų, Kuzmickio, Miškinio) tautosaka sėkmingai atliko ne tik literatūros istorijos priešistorės, bet ir nacionalinės grožinės literatūros spragų pildymo, tautos dvasią išreiškiančių kanoninių tekstų funkcijas.

4. Pirmosios tautinės literatūros istorijos (Šliūpo, Maironio) buvo herojinės istorijos: konspektyvūs „objektyvūs“ užrašai, kupini siužetinių nuotykių, istorinių atradimų ir moralizavimo. Evoliuciškai vystytas jų siužetas baigdavosi herojinėmis intencijomis. Jų populiarumą lėmė orientavimasis į masinį skaitytoją ir edukacinė praktinio orientavimo funkcija. Pasakojimų siužeto varomoji jėga buvo tautinis sąmoningumas ir lietuviškos kalbos švarumas, lėmę pagrindinių herojų ir tekstų vertinimą. Kymantaitės-Čiurlionienės pasakojimas turėjo estetinę atmetimo funkciją, dėl to jos pasakojimas priskirtinas monumentalijai – didžiųjų herojų ir meninio kanono formavimo – istorijai.
5. Biržiška parašė pavyzdinę kultūrinės istorinės mokyklos literatūros istoriją, kurios kanoniškumą užtikrino jį sekę kompiliaciniai darbai (Gabrio-Paršaičio, Zajančkausko, Iešmantų, Kuzmickio). Į nacionalinę literatūros istoriją įtraukdamas senąją, kitomis kalbomis rašytą literatūrą, Biržiška praplėtė tautiškos literatūros sampratą ir nacionalinės literatūros pradžią nukėlė į XIV–XV amžių. Visuomeninių santykių tyrinėjimas „rašomojoje kultūroje“ išryškino lenkiškos literatūros, kultūrinių sąjudžių, visuomeninių pažiūrų ir pasaulėžiūros įtaką lietuvių metanaratyvo siužetui (literatūros periodizacijai). Mykolaitis-Putinas literatūros istorijoje akcentavo kūrėjo individualybės reikšmę, derino objektyvaus

(istorinio) bei subjektyvaus (estetinio) vertinimo aspektus bei pateikė lietuvių literatūros metanaratyvo korektiškiausią struktūrą – naujausios literatūros svarbiausių ir vertingiausių tekstų, žanrų, kryptių, autorių sąrašą. Mykolaitis-Putinas praktiškai atskleidė pozityvistinės literatūros istorija ydas ir ribas: kur baigiasi literatūros vertinimas istoriškai, prasideda vertinimas estetiniais ir psichologiniais kriterijais. Pozityvistinės istoriografijos „ydos“ kėlė dilemą ir įtampą tarp tekstų kultūrinės reikšmės ir estetinės vertės bei provokavo interpretacinį kritinį vertinimą, todėl buvo sukritikuoti visi „elementariausių literatūrinio skonio reikalavimų“ netenkinę tekstai. Estetinis vertinimas čia persipynęs su kritiniu – faktų atmetimą keitė kritika.

Lietuvių literatūros metanaratyvą svariai pildė monografiniai pasakojimai, kurių ištakos buvo biografiniuose fragmentuose (praktiškai dauguma istorijų buvo biografinės). Vienas ryškiausių monografinio pasakojimo atstovų Vaižgantas vaizdžiai ir įtaigiai pateikė daug faktografinės medžiagos rašytojų biografijoms, kūrė išsamius psichologinius paveikslus, neretai „įdomiai“ perpasakojęs „nuobodųjį“ Biržišką. Faktų gausa ir pateikimu Vaižgantas deheroizavo ne vieną monumentalųjį autorių (Baranauską, Kudirką) ir pildė literatūros istorijos sąrašą mažaisiais autoriais.

6. Nacionalinių literatūros istorijų esmė yra didysis pasakojimas, sukeltantis pilnos ir užbaigtos istorijos įspūdį, kurioje visi įvykiai sklandžiai susiję, rodantys tautinio sąmoningumo augimą. Metanaratyvo formavimasi jungianti tautos idėja yra pilietinė ir dvasinė vertybė, pagal kurią kaip atspirties tašką istoriniams įvykiams ir jų dalyviams priskiriama teigiama arba neigiama reikšmė. Tautos idėja pažįstama istoriniais pavidalais, tad literatūros istoriko užduotis yra rašyti pasakojimą, atskleidžiantį idėjos figūravimą istorinių įvykių kontekste, todėl tuose pasakojimuose grožinė literatūra nebūtinai atlieka pagrindinį vaidmenį.
7. Teigtume, kad lietuvių literatūros metanaratyvas buvo sukurtas iki sovietinės okupacijos metų: kuriamas pradedant XIX a. fragmentais ir baigiant tarpukario literatūros istorijomis, kurios vadintos istorijų konspektais, santraukomis, apybraižomis, rašiniiais, „monografijėlėmis“ ar „monografijėlių santraukomis“. Tokie literatūros istorijos sinonimai rodo, kad jų autoriai suvokė savo rašinių ribotumą.

8. Lietuvių literatūros didžiojo pasakojimo egzistavimą pagrindžia tarpukariu rašyti alternatyvieji pasakojimai, kurie provokavo tautinį metanaratyvą: Babrausko avangardinė satyriška istorija ir Vinco Mickevičiaus-Kapsuko, Broniaus Pranskaus, Korsako kritiški marksistiniai istoriografiniai pasakojimai, kuriuose buvo artikuliuojamos būsimos marksistinės istorijos rašymo idėjos. Babrausko naratyvinis tipas, nuosaikiųjų vadinamas anarchistine, išryškino ne tik nacionalinio metanaratyvo ydas, bet ir pateikė sinchroninį literatūros tyrimo atvejį. Dar radikalesnis marksistinis pasakojimas, stūmęs literatūrą į visuomeninį funkcionavimą, buvo retoriškai provokatyvus, perrašantis literatūros istoriją pagal marksistinės istoriografijos metodinius principus.
9. Metanaratyvo formavimą(si) atspindi tropologiniai žanriniai istorinės atminties pasakojimo būdai: kronika – biobibliografiniai sąrašai, perteikiantys metoniminę tikrovės reprezentaciją, romantiniai, herojiniai, istoriniai naratyvai, įkūnijantys didžiojo pasakojimo metaforą, ir satyriniai pasakojimai, paverčiantys metanaratyvą komišku siužetu.
10. Kiekviena istorija neišvengia rašančiojo individualios vaizduotės ir subjektyvaus gebėjimo jungti faktus. Lietuvių literatūros istorijų siužetai buvo dar gana punktyriniai (įvairuojančios pradžios, biografinis dėstymas, nutrūkstanti pabaiga), kad juos būtų galima labai tvirtai priskirti konkrečioms žanrams. Objektivaus pasakojimo neįmanomybę rodo tų pačių faktų skirtinga interpretacija ir to paties autoriaus savo pozicijos nuolatinis tikrinimasis, istorijų koregavimas, pildymas, grindžiamas kuo išsamesniu įvykių ir santykių aiškinimu, įsivaizdavimu, kad įvykiai patys savaime transliuoja informaciją, iš istorijos eliminuodami subjektyvųjų pasakotojų. Tokią poziciją lemia žmogiškieji faktoriai, iliustracijai pateiksime šias Poškos mintis: „dėl manęs kiekvienas autorius telieka įsitikinęs kaip nori, aš kiekvieną nuomonę gerbiu, nes kiekvienas, remdamas savo istoriją, cituoja senuosius autorius, o kuris iš jų yra tikresnis istorikas, tesprendžia šviesesni už mane literatai. Bet vienas tikrai Dievas težino, kiek jų tvirtinimai nuoširdūs“³.

³ *Zostawuję więc każdego Autora przy jego opinii i każdego zdanie o Narodzie naszym Litewskim szanuję, gdyż każdy na wsparcie swojej Historii cytuję dawniejszych Autorów – A który z nich jest rzetelniejszym Dzieiopisem, Światleysi ode mnie Literai niechay położą opiniię – Lecz sam tylko Bóg może wiedzieć o rzetelnosci ich*

Moksliniai straipsniai disertacijos tema

Works published on the subject of the dissertation

1. Ramutė Dragenytė, „Šiuolaikinės istoriografijos pokyčiai: Jørno Rüseno koncepcija“ („Changes of Contemporary Historiography: conception of Jörn Rüsen“) in: *Senoji Lietuvos literatūra*, 2010, kn. 30, 275–303.
2. Ramutė Dragenytė, „Literatūros istoriografija“ („Historiography of Lithuanian Literature“), in: *Lietuvių literatūros istorija. XX a. pirmoji pusė I*, sud. Rimantas Skeivys, Vilnius: LLTI, 2010, 285–294.
3. Ramutė Dragenytė, „Literatūros istorijos raida ir modeliai“ („Development and models of Literary History“), *Inter-studia humanitatis, Inter-studia humanitatis*, 2012, nr. 13, 23–44.
4. Ramutė Dragenytė, „Vincas Mykolaitis-Putinas literatūros istorija: metodologiniai pasakojimo ypatumai“ („Vincas Mykolaitis-Putinas' Literary History: Narrative's Methodological Singularities“), *Colloquia*, 2014, nr. 32, 14–34.
5. Ramutė Dragenytė, „Maironio monumentalumas lietuvių literatūros istorijose“ („The monumentality of Maironis in Lithuanian Literary Histories“), in: *Eina garsas: Nauji Maironio skaitymai*, sud. Manfredas Žvirgždas, Vilnius: LLTI, 2014, 265–287.

twierdzenia. Dionizas Poška, „Kaimiečio artojo apmąstymai apie Lietuvių ir Žemaičių tautos istoriją ir jos kalbą“, in: *Idem, Raštai*, Vilnius: Valstybinė grožinės literatūros leidykla, 1959, 272–273.

Biographical notes on the author of the dissertation

Ramutė Dragenytė (b. 1981) graduated from Šilutė 1-st Gymnasium in 1999. 1999–2003 she studied Lithuanian philology and Librarianship at Klaipėda University (Bachelor's degree). 2005 she graduated Lithuanian literature at Faculty of Philology of Vilnius University Master's degree. In 2007, she entered doctoral studies at the Institute of Lithuanian Literature and Folklore and Vilnius University. She accomplished her studies in 2014. During her studies, she participated in several international conferences in Lithuania and abroad.

She is a science editor of *Universal Lithuanian Encyclopedia* (2006–2015), co-author of several popular science books.

Her interests embrace research in Literary history, theory, critics, methodology, and history of historiography. She is also interested in contemporary poetry writings and writes books reviews. She has published her works of poetry and several translations from Latvian (Aspazija, Fallijs and others).

Phone: + 370 658 30 849

E-mail: ramuted@gmail.com

Disertacijos autorės trumpa biografija

Ramutė Dragenytė (g. 1981, Šilutė) 1999 m. baigė Šilutės 1-ąją gimnaziją. 2003 m. įgijo lietuvių filologijos ir bibliotekininkystės bakalauro laipsnį Klaipėdos universitete. 2005 m. baigė lietuvių literatūros magistrantūrą Vilniaus universitete. 2007–2014 m. tęsė studijas jungtinėje Vilniaus universiteto ir Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto doktorantūroje. Dalyvavo keliose tarptautinėse konferencijose Lietuvoje ir užsienyje.

Visuotinės lietuvių enciklopedijos mokslinė redaktorė (2006–2015). Kelių mokslo populiarinimo knygų bendraautorė.

Mokslinių interesų kryptys: lietuvių literatūros istorija, kritika, bendroji literatūros istoriografijos teorija ir metodologija. Autorė taip pat domisi šiuolaikine poezija, rašo knygų recenzijas, yra paskelbusi savo kūrybos eilėraščių, vertimų iš latvių kalbos.

Tel.: 8 658 30 849

E-paštas: ramuted@gmail.com